

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů

Katedra zahradní a krajinné architektury

Drobné architektonické prvky v krajině

Bakalářská práce

Autor práce: Adéla Šírová

Vedoucí práce: RNDr. Oldřich Vacek, CSc.

2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Drobné architektonické prvky v krajině vypracovala samostatně a použila jen pramenů, které cituji a uvádím v příložené bibliografii.

V Praze dne

podpis autora práce

Poděkování

Je příjemnou povinností poděkovat za ochotu a rady při zpracování této práce panu RNDr. Oldřichu Vackovi, CSc.

Dál mé poděkování patří panu PaedDr. Janu Luštinci, který mi zapůjčil zajímavé materiály pro tvorbu mé práce.

Poděkování také patří mým rodičům a přátelům za jejich psychickou i materiální podporu po dobu celého studia.

Souhrn

Předkládaná bakalářská práce se zabývá inventarizací a hodnocením stavu drobných architektonických prvků na katastrálním území města Jilemnice. V práci bylo terénním průzkumem nalezeno celkem 26 významných drobných architektonických děl, které byly rozděleny do 9 skupin - boží muka, kaple, kašny, kříže, památníky, pomníky, sochy, sousoší a zvonice. V bakalářské práci bylo k jednotlivým prvkům zjištěno jejich původní umístění, datace vzniku díla a popřípadě restaurátorské zásahy. Do pasportu jednotlivých drobných architektonických prvků byly doplněny základní rozměry díla, aktuální umístění a došlo k zhodnocení jejich současného stavu. Následně byla navržena opatření pro udržení nebo zlepšení současných stavů děl. K lepší orientaci při hledání vybraných drobných architektonických děl, byly k jejich popisu dodány mapky se zakresleným současným umístěním. Pro lepší vizuální dojem byla vybraná díla nafocena a fotografie umístěny k pasportu.

Díla byla sledována na území města Jilemnice, které leží v západní části Krkonoš. Centrum se nachází 464 m. n. m. Intravilán města se rozkládá na ploše 13 869 ha. Jilemnice vznikla na počátku 14. století. Záznamy o nejstarší historii města Jilemnice bohužel nebyly dochovány. Jilemnice byla často zužována požáry a nevlídným krkonošským počasím. I tak můžeme v tomto městě nalézt historicky významné budovy a architektonická díla.

Klíčová slova

Krajina, drobná architektura, Jilemnice, rekonstrukce, inventarizace, současný stav

Summary

Bachelor thesis deals with the inventory and assessment of small architectural elements of the cadastral area Jilemnice. The field research work was found a total of 26 of small important architectural works, which were divided into 9 groups - wayside crosses, chapels, fountains, crosses, monuments, memorials, statues, sculptures and belfry. The Bachelor thesis was to the individual elements found their original location, date of work and when they were restored. Into the passport of the individual small architectural elements were added basic dimensions of the work, the actual location and there was an evaluation of their current status. It was subsequently proposed action to keep or improve of their current status of works. For better orientation in search of selected small works of architecture have been supplied maps to describe them current location. For a better visual impression of the selected works photographed and placed in the passport photo.

The works were studied in the city Jilemnice, which lies in the western of the Krkonoše Mountains. The center is situated 464 m. s. l. cadastral area city covers an area of 13 869 hectares. Jilemnice was established beginning of 14th century. Records of the oldest history Jilemnice unfortunately not been preserved. Jilemnice was often destroyed by fires and unfriendly weather of the Krkonoše mountains. Even so, we can find in this city historically significant buildings and architectural works.

Keywords:

Landscape, fine architecture, Jilemnice, reconstruction, inventory, current status

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Cíl práce.....	2
3. Přehled literatury (literární rešerše)	3
3.1. Historie Jilemnice	3
3.1.1. První zmínky o městě	3
3.1.2. Třicetiletá válka	3
3.1.3. Období Harrachů.....	4
3.1.4. 19. století.....	5
3.1.5. První světová válka.....	5
3.1.6. Meziválečné období	6
3.1.7. Vývoj po roce 1945.....	6
3.2. Architektura města	7
3.3. Definice pojmů	12
4. Materiál a metody	16
5. Výsledky	17
5.1. Boží muka	17
5.2. Kaple.....	23
5.3. Kašny	29
5.4. Kříž.....	33
5.5 Památník	37
5.6 Pomník	39
5.7. Sochy	45
5.8. Sousoší	63
5.9. Zvonice	67
6. Diskuze	69
7. Závěr	71
8. Seznam literatury	72

1. Úvod

Historické město Jilemnice leží v kopcovité krajině západních Krkonoš. Intravilán města se rozkládá na ploše 13 869 ha. Mezi turisty se městu přezdívá brána Krkonoš a prochází jím hlavní dopravní tepny směřující právě do těchto hor. Náměstí se nachází ve výšce 464 m. n. m. Počet obyvatel tohoto města se pohybuje okolo 6 000. Město se vyvíjelo od počátku 14. století, což se promítá i v jeho dodnes dochované architektuře. Předkládaná práce se zabývá inventarizací drobných architektonických prvků, které doplňují stavební architekturu ve městě Jilemnice.

Drobné památky jsou neodmyslitelný prvek českých vesnic a měst, který podtrhuje jejich architektonický výraz a nejinak je tomu i v Jilemnici. Po roce 1989 se znovu obnovila tradice pečovat, obnovovat a uchovávat architektonické prvky v krajině a v sídlech. Některá zapomenutá díla jsou obnovována, jiná postupně restaurována. Vedle profesionálních pracovníků jako jsou například památkáři, historici, environmentalisté a krajinní architekti se o tyto stavby zajímají i jedinci a skupiny z řad širší veřejnosti, občanských sdružení i politická reprezentace mnohých obcí a měst, mezi které patří i město Jilemnice. Lidé zajímající se o tyto prvky, architekturu měří, popisují, počítají a zakreslují do map. K dalším oblíbeným činnostem patří i pátrání po pověstech a příbězích, které se ke stavbám váží. Drobné prvky také vznikají a postupně se umisťují do krajiny a interiérů obcí a měst a tak postupně dotváří nebo i mění jejich architektonický výraz.

Z důvodu zabránění poškození stávajících drobných architektonických děl, jsou tato často přemísťována z původních míst na předem velmi pečlivě vybraná a důstojná nová místa. Nejčastějším důvodem pro přesun prvků bývá jejich ochrana před rozšiřujícím se silničním provozem, vandalismem nebo nepříznivými klimatickými vlivy. K poškození drobných architektonických prvků právě vandaly, bohužel dochází i v Jilemnici. V městských záznamech můžeme najít spoustu dokladů ničení naší historie. Cílem této práce je inventarizovat vybrané drobné architektonické prvky v intravilánu města Jilemnice a upozornit na jejich historickou hodnotu. Provedená inventarizace snad i do budoucna pomůže k rozšíření povědomí o jejich významu a tím zabráni jejich případnému poškození nebo zničení.

Samospráva města Jilemnice o památky velmi dobře dbá. Drobné architektonické prvky jsou postupně inventarizovány, zjišťuje se jejich současný stav a podstupují se kroky k jejich zachování. K inventarizaci drobných památek má přispět i tato bakalářská práce.

2. Cíl práce

Cílem práce je inventarizace vybraných významných prvků drobné architektury ve městě Jilemnice. Předmětem práce je zejména vyhledání prvků za účelem zjištění celkového stavu, zachovalosti, četnosti jednotlivých skupin (sochy, sousoší, boží muka, kaple, kříže...). Následné hodnocení jejich současného stavu a návrhu opatření pro jejich, co nejdříve zachování, rekonstrukci, renovaci a opravu. K jednotlivým prvkům, tam kde to bude možné, bude dohledáno původní umístění, datace, autorství, doplněny budou základní rozměry, materiál, restaurátorské zásahy a stručné charakteristiky. Práce bude především zkoumat současný stav jednotlivých architektonických prvků, který je podkladem pro návrh jejich další údržby, oprav nebo rekonstrukcí.

Bakalářská práce může pomoci i pro rozvoj turistického ruchu v městě Jilemnice. Lze v ní najít údaje, které mohou sloužit pro databázi jednotlivých drobných architektonických prvků, z níž lze vycházet pro tvorbu informačního systému, například k tvorbě informačních materiálů k jednotlivým architektonickým prvkům. Turisté tak mohou získat širší přehled o vývoji architektury v Jilemnici a lépe porozumět symbolickému významu těchto prvků.

3. Přehled literatury (literární rešerše)

Z hlediska vývoje architektury a správného zařazení Jilemnice je důležité znát historický vývoj města, složení obyvatelstva i vývoj zdejší civilizace. Historii osídlení prvními obyvateli, vývoj řemesel, průmyslu a kulturního dění.

3.1. Historie Jilemnice

Starší historie Jilemnicka je dosud velmi nedostatečně osvětlena. Velmi řídké nálezy z pravěku naznačují, že Krkonoše v té době vzhledem k drsnému klimatu i přírodě patrně neměly stálé osídlení. To se zde začalo formovat teprve mnohem později, někdy v 11. a 12. století. Jilemnice s největší pravděpodobností vznikla na zeleném drnu. Jméno nová osada získala příponou -ice k adjektivu jilemná, tedy voda vytékající z jilmových porostů. První zmínka o Jilemnici pochází z 21. července 1350. Město, ale s největší pravděpodobností vzniklo již dříve (Luštinec, 2000).

3.1.1. První zmínky o městě

Jilemnice vznikla na počátku 14. století jako hospodářské centrum štěpanického panství drženého pány z Valdštejna. Historické prameny nám neumožňují souvislejší pohled do nejstarší historie města, neboť naprostá většina pramenů byla zničena, zejména požárními katastrofami. Vzhledem ke své odlehlé poloze se Jilemnice rozvíjela pomaleji než poddanská města v živém a úrodném vnitrozemí. Zdá se však, že odlehlá poloha ji léta chránila před vážnými válečnými pohromami. Rozmach města byl ještě výrazněji omezen od roku 1492, kdy si Valdštejnové město i panství rozdělili na dvě samostatné části.

3.1.2. Třicetiletá válka

Třicetiletá válka byla morbidním signálem velkého civilizačního zlomu, střetem dvou světů. Odcházejícího feudalismu a nastupujícího kapitalismu. Válka měla několik fází. Od českého stavovského povstání v roce 1618 až po vyhlášení vestfálského míru v roce 1648. Výsledkem války bylo vylidnění a poničení nejcivilizovanějších částí Evropy. Žádné klíčové problémy válka nevyřešila (Hora-Hořejš, 1995).

Události třicetileté války zasáhly oblast Jilemnicka až v roce 1634, kdy město vypálili Švédové. Přesto důsledky války pro město i okolí byly katastrofální. Jilemnice ztratila valnou část svého hospodářského zázemí, obchodní svazky byly na léta zpřetrhány. Město zchudlo

natolik, že stavba skromné dřevěné školy v roce 1638 a znovu v roce 1683 si vyžádala spolupráci obou částí rozdělené obce a odprodej části obecního majetku. Obchod váznul po celé 17. století, zdejší plátna se nedokázala prosadit na širším než místním trhu. Také pokusy obnovit zdejší těžbu rud se minuly účinkem.

3.1.3. Období Harrachů

Pronikavý ekonomický rozmach nastává rokem 1701, kdy obě části panství se spolu s městem opět sloučily pod rukou jediného majitele - hraběcího rodu Harrachů, jehož příslušníci vynikali pružnou a progresivní hospodářskou politikou.

Noví majitelé v první řadě pozvedli na světovou úroveň zdejší sklářství a plátenictví. Ze zahraničí nechali dovézt kvalitnější lněná semena a zároveň přizvali zkušené zahraniční odborníky, kteří měli naučit zdejší lid lepšímu zpracování lnu. Největším nedostatkem zdejších pláten bývalo jejich závěrečné zpracování. Proto Harrachové zakládali četná bělidla (nejbližší v Jilemnici - Hrabačově), jež poskytovala odpadní látky využívané s úspěchem v zemědělství jako první umělá hnojiva a přispěla tak nemalou měrou ke zvyšování úrovně polního hospodářství. Plátenická sláva města vyvrcholila ve druhé polovině 18. a na počátku 19. století, kdy se zde tkaly vynikající batisty, závoje i další zboží špičkové kvality. Sláva zdejších výrobků daleko překročila hranice rakouské monarchie. Krkonošské muzeum v Jilemnici dodnes chová ukázky ruční příze z počátku 19. století. 296 metrů této příze váží pouze jediný gram. Dodnes se jedná o nejjemnější lněnou přízi na světě.

Len byl zpracováván částečně po domácku, částečně v hraběcích manufakturách (nejbližší v Jilemnici - Hrabačově). Také Jilemničtí se pouštěli do plátenického podnikání a zejména obchod jim přinášel značné zisky.

To vše se začalo velmi rychle odrážet na vzhledu města. Staré přízemní roubené domky začaly ustupovat honosnější roubené zástavbě, objevily se i první zděné stavby. Rovněž obyvatel rychle přibývalo. Zámožnost se dodnes zračí v řadě barokových soch v ulicích města a náměstí, zejména pak v monumentální barokní architektuře a cenném zařízení kostela sv. Vavřince.

Zvýšený stavební ruch spojený s rozvíjejícím se průmyslovým podnikáním měl však i své stinné stránky. Množily se zhoubné požáry a zvláště kruté postihly město v roce 1788, 1803, 1838. Valnou měrou setřely jeho někdejší ráz a přinutily zdejší obyvatele stavět z cihel

a kamene. Při největším z uvedených požárů, v roce 1788, lehlo v Jilemnici popelem 114 domů a řada dalších v důsledku poškození musela být zbořena.

3.1.4. 19. století

V průběhu 19. století se Jilemnice, od založení osídlená českým obyvatelstvem, začala probouzet k uvědomělému národnímu životu. Rozproudil se tu zejména po pádu Bachova absolutismu a Jilemnice se stala centrem českých obyvatel Krkonoš.

Se zlepšujícími se dopravními podmínkami (zejména po vybudování důležitých železničních spojů) se začal rozvíjet turistický ruch. Roku 1889 tu byl založen druhý mimopražský odbor Klubu českých turistů. V této souvislosti nelze nezpomenout na průkopnické úsilí dolnoštěpanického řídícího učitele Jana Buchara, neúnavného propagátora Krkonoš. Právě on si jako první uvědomil, jak významnou ekonomickou i národnostní posilou pro zdejší obyvatele může být proud turistů z vnitrozemí. Jilemnice se v té době začala měnit v příjemné východisko do západních Krkonoš.

Se jménem Jana Buchara je neodmyslitelně spojena další slavná jilemnická tradice - lyžování. Lyže sem přivezl pro své lesní dělníky v roce 1892 hrabě Jan Harrach. Ačkoliv se nejednalo o první české lyže (ty získal již v roce 1887 Josef Rössler Ořovský v Praze), lyžování se tady ujalo neobyčejně rychle, rozšířilo se do všech vrstev obyvatelstva a Jilemnice se stala nejvýznamnějším českým lyžařským centrem a jistě právem byla označována přídomkem "kolébka českého lyžování".

Mimořádným rozvojem prošlo ve druhé polovině 19. století také jilemnické školství. Vedle podstatně rozšířené sítě základních škol vznikla v roce 1873 průmyslová škola textilní, jež připravovala kvalifikované odborníky našemu textilnímu průmyslu. V roce 1913 bylo založeno gymnázium, první střední škola s českou vyučovací řečí v Krkonoších.

3.1.5. První světová válka

První světová válka se stala nevyhnutelnou událostí. Všechny evropské mocnosti toužily po rozšíření svého světového panství. Od sjednocení Německa stály vědy ve službách německého velikášství, které našlo oporu hlavně na území Rakousko-Uherska. První světová válka trvala od roku 1914 do roku 1918 a zasáhla i území Jilemnice.

Počet obyvatel v roce 1916 na území města Jilemnice je zaznamenán na čísle 3 832 obyvatel na rozloze 8,19 Km². Za první světové války padlo v Jilemnici 108 občanů, další

stovky obětí byly zaznamenány z okolních vesnic. Těmto obětem byl postaven pomník na Tyršově náměstí (viz. Výsledky). Docházelo také ke špatnému zásobování, takže mnoho lidí trpělo hladu a nedostatkem životně důležitých potřeb. O vzniku samostatného Československého státu se jilemničtí obyvatelé dozvěděli 28. října v 19:30 z telegramu, který zasílal Národní výbor v Praze (Horáček, 1938).

3.1.6. Meziválečné období

Slibný rozvoj města pokračoval i v meziválečném období. Přibrzdily jej teprve mnichovské události, jež posunuly státní hranici až do těsného sousedství města a ochromily z velké části místní ekonomické vztahy a v neposlední řadě i turistický ruch.

3.1.7. Vývoj po roce 1945

Po válce se situace na Jilemnicku začala výrazně měnit. Odsunem Němců a odchodem mnoha Čechů do bývalých německých obcí klesl počet obyvatel jilemnického politického okresu na 28 000. Než se poměry mohly stabilizovat, přišel rok 1948. Znárodnění podniků připravilo město o podnikatelskou iniciativu. Proměna struktury průmyslu ve prospěch strojírenství (tehdejší národní podnik Autobrzdý) a později potravinářského průmyslu (n. p. Cutisin) se s ohledem na ukončení rukodílné domácí výroby i časté krize textilního průmyslu stala počinem v jádru kladným, k městu však někdy počinem necitlivým. Od šedesátých let se začali i tady stavět panelové domy, začala se Jilemnice téměř k nerozeznání připodobňovat k desítkám jiných českých měst, zatímco staré centrum zvolna, leč nezadržitelně chátralo a ztrácelo na půvabu.

V posledním desetiletí 20. století ve změněných poměrech město po letech opět zkrásnělo. Historické jádro se dočkalo citlivé obnovy, proběhla plynofikace města, rekonstrukce inženýrských sítí a pronikavě se rozšířil počet podniků, obchodů i služeb (Luštinec, 2000).

Dnes město Jilemnice nabízí návštěvníkům i místním obyvatelům široké kulturní i sportovní zázemí v podobě divadla, kina, galerie, zámeckého muzea, bazénu, lyžařského vleku nebo sportovní haly. Pro milovníky zeleně pak nabízí krásný zámecký park a přírodní areál Hraběnka.

3.2. Architektura města

Z památkového hlediska patří Jilemnice k nejdochovanějším a nejcennějším městům krkonošského podhůří. Její jádro bylo v roce 1990 vyhlášeno městskou památkovou zónou. Ta se skládá ze tří sousedících a navzájem propojených celků.

První tvoří náměstí, které si dodnes uchovalo pravidelný středověký půdorys, a síť ulic z náměstí vycházejících. Klidná a vyrovnaná hladina jednopatrových domů mu propůjčuje přirozenou vyváženost a dobře se v ní uplatňují dvě dominanty - radnice a budova bývalé městské spořitelny.

Obr. č. 1. Jilemnická radnice

Na místě radnice ve středověku patrně stála rychta. „Radní dům“ se v Jilemnici poprvé připomíná v souvislosti s požárem města roku 1634, kdy byl spolu s dalšími stavbami zničen. Poté byl obnoven, ale o jeho podobě, umístění či fungování nic nevíme. Jako datum založení současné radnice se v literatuře uvádí rok 1781. V tomto roce byla postavena pouze nová hodinová věž s korouhvičkou, dvěma báními oddělenými lucernou, „půvabnými“ hodinami se třemi ciferníky a dvěma cimbály a štít. Stáří jádra lze tedy posunout dále do minulosti. Během vývoje města plnila budova mnoho účelů a byla několikrát upravována. Byl jí z ekonomických důvodů snižen strop a přistavěny další dva oblouky. Dnešní podobu získala v roce 1923. Rozložitá patrová stavba s podloubím v přízemí a mohutnou hranolovitou nárožní

věži. Na věži jsou unikátní opakovací hodiny z poloviny 19. století. Odbíjejí každou čtvrt hodinu tak, že z počtu úderů a jejich tónů lze rozeznat počet čtvrtí i celých hodin. Navíc v každou celou hodinu počet celých v jiném tónovém zabarvení opakují. Například ve čtvrt na dvanáct odbijí 1x na malý a 11x na prostřední zvon, ve dvanáct hodin odbijí 4x na malý, 12x na prostřední a 12x na velký zvon, celkem 18x. Za den tak lze vyslechnout celkem 1020 úderů.

Druhému celku - zámeckému areálu - dominuje barokní kostel sv. Vavřince a pozoruhodný barokně-renesanční komplex zámeckých budov spolu s příjemným parkem.

Obr. č. 2. Kostel sv. Vavřince

Mezi náměstím a zámek stojí kostel sv. Vavřince, který je stavbou vrcholného baroka. Byl postaven nákladem hraběte Aloise Harracha v letech 1729-1736 podle projektu Jana Jiřího Aichbauera. Typicky barokně nadýchaný tvar střech zde bohužel nenajdeme, protože shořel při požáru města roku 1838. Tehdy byla chrámová loď narychlo zakryta obyčejnou sedlovou a věž stanovou střechou. Najdeme zde cenný barokní interiér lodi. Vnější výzdobu chrámu provedl řezbář a sochař Jan Sucharda, z jehož rodu pochází i Cyril Bouda. Nad oltářem visí obraz Umučení svatého Vavřince od Dominika Kindermana, za pozornost stojí i soška Madony z počátku 15. století a cínová křtitelnice pod kazatelnou z roku 1545. Chrám má vynikající akustiku, kterou využívají barokní varhany z roku 1788. U kostela stojí sochy sv. Václava, sv. Barbory a sv. Jana Nepomuckého. K chrámu patří také empírová fara.

V parku severozápadně od náměstí stojí původně renesanční zámek z 16. století postavený na místě gotické tvrze. V roce 1646 i s městečkem byl vypálen Švédy. V roce 1701 ho koupil Aloisi Harrach a nechal ho v roce 1716 barokně upravit. Dnešní novorenesanční podobu získal po přestavbě v letech 1895-98. Je to trojkřídlá patrová budova, se dvěma šestibokými nárožními věžemi a členitou fasádou, na kterou navazuje volně řešený zámecký park. U zámku je bývalý barokní pivovar z roku 1701 s výrazným barokním portálem zdobeným znakem Harrachů. Po válce budova i pozemky připadly československému státu. Dnes je zde Krkonošské muzeum založené v roce 1891 v souvislosti s prvními přípravami na Národopisnou výstavu československou v Praze. Největší částí je expozice dějin lyžařství a dále láká také unikátní pohyblivý betlém (David a kol., 2010).

Obr. č.3. Jilemnický zámek

Městská knihovna Jaroslava Havlíčka, patrová stavba se zdobeným portálem z 18. století, bývala původně správní budovou panství Harrachů a později sloužila jako byty pro vysloužilé panské zaměstnance. V roce 1998 byla opravena.

Poslední část památkové zóny se proslavila pod jménem „Zvědavá ulička“ a představuje dnes už unikátní autentický soubor roubené lidové architektury převážně z let 1788-89. Jedinečnou ukázkou lidového stavitelství podkrkonošského kraje je soubor obydlených roubených domků v Jilemnici s názvem Zvědavá ulička. Nachází se západně od Masarykova náměstí a název získala podle charakteristického uspořádání staveb posunutých

většinou o jednu okenní osu směrem do ulice. Domy Zvědavé uličky jsou roubeny z mohutných trámů a spáry mezi nimi zvané lišty jsou vyplněny mazaninou z jílu, plev a pazdeří. Trámy se původně konzervovaly volskou krví, lišty se bílily. Nejhonosnější část stavby roubených domů tvoří lomenice pobíjené ozdobně vyřezávanými lištami a uzavřené kuklou, v níž bývalo umístěno bohatě malované záklopové prkno s prosbou o Boží ochranu, údaj o vyzdvižení domu, případně se záznamem pamětihodných událostí příslušného roku. Dnes známe jen zlomek textů, a to pouze z opisu uložených v Krkonošském muzeu. Mnohá stavení byla později doplněna přístavky, změnila se střešní krytina, ještě na počátku 20. století výhradně šindelová. V minulosti ve Zvědavé uličce žili především drobní řemeslníci – tkalci, pekaři, fiakrista, cvočkář, kartáčník a mnoho dalších. Zvědavá ulička tak představuje dnes již ojedinělý doklad krkonošské roubené předměstské zástavby.

Obr. č. 4. Zvědavá ulička

Dvě řady přízemních roubených podkrkonošských domků jsou obráceny štítovým průčelím k silnici a stočeny poněkud šikmo ke komunikaci, takže je možné ze dvou oken umístěných po obou stranách nároží přehlédnout na ulici (Scheybal a Scheybalová, 1985).

Moderní architektura

Z moderní architektury je třeba zmínit novorenesanční bývalou dívčí školu z roku 1898 a spořitelnu z let 1910-11, obě projektované Janem Vejrychem, budovu bývalého soudur roku 1923 od Františka Roitha, funkcionalistickou vilu MUDr. Jiřího Fischera postavenou před rokem 1934 podle návrhu Václava Kolátora, která dnes slouží jako základní umělecká škola. Novobaroční budova bývalé Občanské záložny je z roku 1868 a kopulí z roku 1900.

Obr. č. 5 Pohled na náměstí a budovu spořitelny

Vše doplňuje řada dalších zajímavých staveb, soch i promyšlená zeleň. Památky se stále atraktivnější náplní vytvářejí jeden ze základních pilířů turistické atraktivity města (Luštinec, 2011).

3.3. Definice pojmů

Drobná architektura - Mezi drobnou sakrální architekturu většina autorů, hodně řadí Boží muka, kříže (křížky, smírčí kříže), kapličky, tzv. svaté obrázky a sochy svatých. Někdy bývá výčet doplněn o zvoničky a tzv. poklony. Na pomezí mezi drobnými a „klasickými“ sakrálními stavbami stojí mariánské sloupy a kaple. K větším sakrálním objektům se počítají chrámy a kostely (Květ, 2003).

Památky určují místo a připomínají jednotlivce, skupiny či historicky významné mezníky. Památky mohou být velmi jednoduché například jde o pamětní desku připojenou k budově, plastiku, sochu, nebo památník připomínající určitou událost. Při správném plánování bude objekt plnit svoji estetickou i kulturní funkci. Památka zvyšuje povědomí a vizualizaci konkrétního místa a umocňuje tak jeho význam (Simonds, 1997).

Pro účely této bakalářské práce byla drobná architektura charakterizovaná jako drobné stavby nebo jiná umělecká díla vzniklá do konce 20. století s určitou vypovídající hodnotou. Jedná se o díla církevního i světského charakteru, která primárně neslouží k obývání, ale jejichž hlavní funkcí je doplnění základní architektury a oživení reprezentačních míst města Jilemnice. Většina děl patří do památkové zóny Jilemnicka. Jde o jednotlivé prvky, nezabýváme se komplexy drobné architektury, které představuje například městský hřbitov.

Při vkládání drobných architektonických prvků do krajiny je v dnešní době také potřebné zohlednit principy krajinné ekologie. Krajinná ekologie je důležitý a užitečný nástroj pro územní plánování krajinnými architekty. Proto při vkládání prvku do krajiny musíme zohlednit region a klimatické podmínky (Wenche et al., 1996).

Řada děl pochází, nebo je přímo inspirována přírodou a přírodními procesy. Často je tato vlastnost skrývána v abstrakci a uměleckém vyjadřování. Vývojem doby docházelo ke změnám používaných materiálů a rozšiřování sortimentu. Proto jsou drobné architektonické prvky zkoumány na základě více úhlů pohledu (Laurie, 1988).

Mezi drobné architektonické prvky sakrálního charakteru můžeme zařadit různé kaple, boží muka, sochy, dřevěné i kamenné kříže. Kaple a kapličky byly budovány při významějších komunikacích a také u míst, ke kterým se vázal nějaký zázrak (neobvyklé uzdravení, pramen s léčivou vodou) Kaple na soukromých pozemcích byly stavěny jako výraz pokory či poděkování majitele. Důležité jsou také sochy světců, které vznikaly v důsledku patronátu. U mostů přes větší potoky a řeky se nejčastěji jedná o sochu sv. Jana

Nepomuckého, na náměstích jsou pak budovány mariánské sloupy a sousoší Nejsvětější Trojice. Důležitá je také často socha sv. Floriána patrona živlu ohně. Velice početnými drobnými stavbami v krajině jsou kříže (Juřák, 2006).

Rekonstrukce - je v architektuře a stavebnictví výraz pro fyzický návrat ke staršímu nedochovanému stavu. 1. uvedení do původního stavu 2. opětné sestrojení, zřízená v původní podobě 3. přestavba, při níž objekt dostává novou podobu (Trojan a Mráz, 1990).

Renovace - je soubor operací v technologickém postupu, jimiž se opotřebovaná, nebo jinak poškozená věc uvede do původního geometrického tvaru, rozměru, atd.

Obnova - v architektuře a památkářství většinou úplná obnova původního stavu, na renovovaných památkách se obvykle objevuje nápis RENOVATUM (obnoveno) a letopočet (Trojan a Mráz, 1990).

Restaurování - oprava památky, kde kromě konzervace se doplňují menší, méně pomstné chybějící části (Herout, 1980).

Restaurování, lze obecně definovat jako „činnost zaměřenou na snižování míry rozpadu hmoty památek, a z toho vyplývajícího zániku časem nesené informace a výtvarného sdělení. Jde o činnost, při které jsou staré struktury ochraňovány proto, aby byly zachovány jejich autentické hodnoty. Smyslem restaurátorských zásahů je udržet co nejvíce hodnot a funkcí těchto děl pokud možno neporušených (Zákon 20/1987 Sb.).

Oprava - je technologický postup či soubor úkonů, jimiž se opotřebovaná nebo jinak poškozená věc vrátí do původního, resp. použitelného stavu. Oprava může spočívat například ve výměně poškozených součástí, v přidání nových součástí nebo v obnovení správného uspořádání součástí (opětovnou montáží, slepením, svařením apod.).

Renesance - je umělecký sloh a historická epocha trvající od 14. do 17. století. Vyznačoval se mj. zesvětštěním, individualismem a návratem k antice. S potřebou prezentace nové měšťanské nobility i městského státu jako celku, se stala architektura jedním z umění, kde došlo k nejvýraznějším změnám. Renesanční architekti se opět inspirovali antickými stavbami (viz klasická řádová architektura), jejich souměrností, jednoduchostí a pravidelností proporcí, důležité je také zachování lidského rozměru u staveb světských. Renesanční architektura se tedy odlišuje od gotiky svým uzpůsobením; dílo už nemá funkci obrannou, ale spíše reprezentativní. Objevují se nové typy staveb: městské paláce a městské i předměstské vily. Vedle kamene se začaly užívat v mnohem větším množství materiály jako mramor a cihly. Hojně se uplatňuje sloupořadí, klenba a kupole a schodiště se stává samostatným architektonickým prvkem. Vzniká nový druh výzdoby fasády zvané sgrafito.

Baroko - či barok (zřejmě z port. pérola barroca – perla nepravidelného tvaru) je umělecko-kulturní směr, který vládl v Evropě mezi roky 1600 a 1750. Vznikl v Itálii a rozšířil se po celé Evropě a v jejích koloniích. Slovem baroko se pak označuje i toto období.

- projev monumentality: snaha ohromit člověka, důraz na citovost až exaltovanost, vnitřní napětí, patos, nadsázka
- kostely měly působit jako obraz nebe přenesený na zem, paláce a zámky reprezentovaly bohatství a moc
- půdorysem staveb byla elipsa nebo průniky elips (nekonečno)
- častý architektonický prvek: kopule
- drahé materiály: zlato, vzácná dřeva, barevné mramory

Baroko jako umělecký směr k nám proniká už koncem 16. století roku 1595 a končí kolem roku 1780, kdy do něj pronikají prvky rokoka a později i prvky klasicistní (Syrový a kol., 1987).

Moderní architektura - je termín užívaný pro mnoho stavitelských stylů s podobnými charakteristikami – na prvním místě jde o zjednodušení forem a eliminaci ornamentů. Tento sloh byl vytvořen na počátku 20. století. Moderní architekturu přijalo mnoho vlivných architektů a teoretiků architektury, ačkoliv v první polovině 20. století bylo postaveno pouze málo „moderních budov“. Získala popularitu až po 2. světové válce a stala se na tři desetiletí dominujícím architektonickým stylem pro budovy institucí a firem.

Lidová architektura - soubor stavebních projevů nebo jednotlivý stavební objekt vytvořený lidovými staviteli v duchu představ, názorů, potřeb, požadavků a tradic lidu. Charakteristickým rysem je použití místního stavebního materiálu (Frolec a Vařeka, 1983).

Jakkoli je dílem lidským, spoluvytváří charakteristický vzhled krajiny a bez ní by nebyl úplný ani obraz nejvyššího pohoří, které chráníme především, pro jeho přírodovědné hodnoty (Louda, 2006).

Lidové stavby utvářelo venkovské prostředí, ve kterém vznikaly, ale dochází u nich i k opožděné odezvě dobových slohů. Typické pro východočeský kraj jsou také roubené kostely a zvonice - Jilemnice (Šolcová, 1985).

4. Materiál a metody

Inventarizace drobných architektonických prvků probíhala od roku 2010 do roku 2012. Nejdříve byl zjištěn celkový počet prvků na katastrálním území města Jilemnice. Průběžně docházelo k zjišťování základních charakteristik vybraných děl. Zejména vyhledání jejich datace, autorství, umístění a také případné restaurátorské zásahy. Většina informací byla získána z dostupné literatury popřípadě z archivních záznamů města Jilemnice. U drobných prvků docházelo k měření jejich výšky a šířky pomocí pásma, u větších objektů byla jejich výška uvedena odhadovou metodou. Veškerá sledovaná architektura byla nafocena digitálním fotoaparátem a fotografie byly upraveny do konečné podoby v počítačovém programu Picasa 3. K dílům byl dodán architektonický popis a při prohlídce také popis současného stavu a v případě, že nebyl zjištěn stav optimální, došlo k návrhu zásahů pro celkové zachování a prodloužení životnosti děl.

Ke každému prvku byla vytvořena pasportní tabulka s těmito údaji:

Umístění:

Původní:

Současné:

Datace:

Autorství:

Rozměry:

Materiál:

Restaurátorské zásahy:

Popis díla:

Současný stav:

Návrh opatření:

Každý prvek má také své fotografické zobrazení z více úhlů pohledu i detailní fotografie zásadních částí díla. K jednotlivým architektonickým prvkům byly také umístěny mapy s přesným zakreslením současného umístění prvku.

5. Výsledky

5.1. Boží muka

Boží muka u centra SANO

Umístění:

Původní: Poblíž dnešní sokolovny, u bývalé chalupy čp. 206 (p.p.č.610/10).

Současné: U centra SANO v ulici K Břízkám.

Datace: 1745

Autorství: Anonymní pozdě barokní kamenosochařský mistr.

Rozměry: Celková výška: 184 cm,
Šířka 73 cm.

Materiál: Pískovec

Restaurátorské zásahy: Památka byla výrazně renovována v roce 1947.

Popis díla: O původu těchto prostých božích muk se informace nedochovaly. Pouze letopočet vytesaný do kamene připomíná dobu jejich vzniku.

Na čelní straně soklu je novodobý nápis: 1745 Obnovily jilemnické rodačky 1947

Současný stav: Dílo menšího architektonického významu. Nelze přesně říci, jaká byla jeho původní podoba. Dnes se nachází na malé zatravněné ploše poblíž základních škol v Jilemnici. V jeho těsné blízkosti je vysazen exemplář borovice černé.

Návrh opatření: Dílo je v dobrém stavu - nevyžaduje žádné zásahy.

Obr. č. 6 Fotodokumentace - Boží muka u centra SANO

Boží muka u kaple sv. Anny

Umístění: V těsné blízkosti kaple sv. Anny. Východní úbočí vrchu Kozince.
(Naproti domu č.p. 926).

Datace: 1844

Autorství: Anonymní na zakázku pro pekaře France Jezdinského.

Rozměry: Výška postamentu: 110 cm

Výška kříže: 80 cm

Materiál: Postament je z pískovce,
Kříž je litinový

Popis díla: Na podstavci s reliéfem sv. Františka Serafinského lze přečíst, že Boží muka dal postavit hrabačovský pekař Franc Jezdinský spolu s manželkou Anežkou. Dřevěné pekařské stavení stávalo o něco níže.

Současný stav: Dílo je v odlehlejší části Jilemnice mimo centrum, proto u něj nedochází k žádnému většímu poškození ani k vystavování nepříznivým vlivů. Restaurátorské a opravné zásahy nejspíše probíhaly spolu s úpravami na kapli sv. Anny, ale nejsou o nich vedeny podrobné záznamy.

Návrh opatření: Dílo je ve velmi dobrém stavu a v nejbližších letech mu nebude muset být věnována zvláštní péče.

Obr. č. 7 Fotodokumentace - Boží muka u kaple sv. Anny

Boží muka u cesty směrem do Kruhu

Umístění: Po levé straně cesty z Jilemnice do Kruhu (p.p.č.2242/2)

Datace: 2 polovina 19. století

Autorství: Anonymní kamenosochařský mistr.

Rozměry: Sokl: 43 x 60 cm

Dřík: 35 x 47 cm

Římsa: 43 x 60 cm

Celková výška postamentu: 117 cm

Celková výška samotné sochy: 110 cm

Celková výška díla: 227 cm

Materiál: Postament – pískovec

Kříž - litina

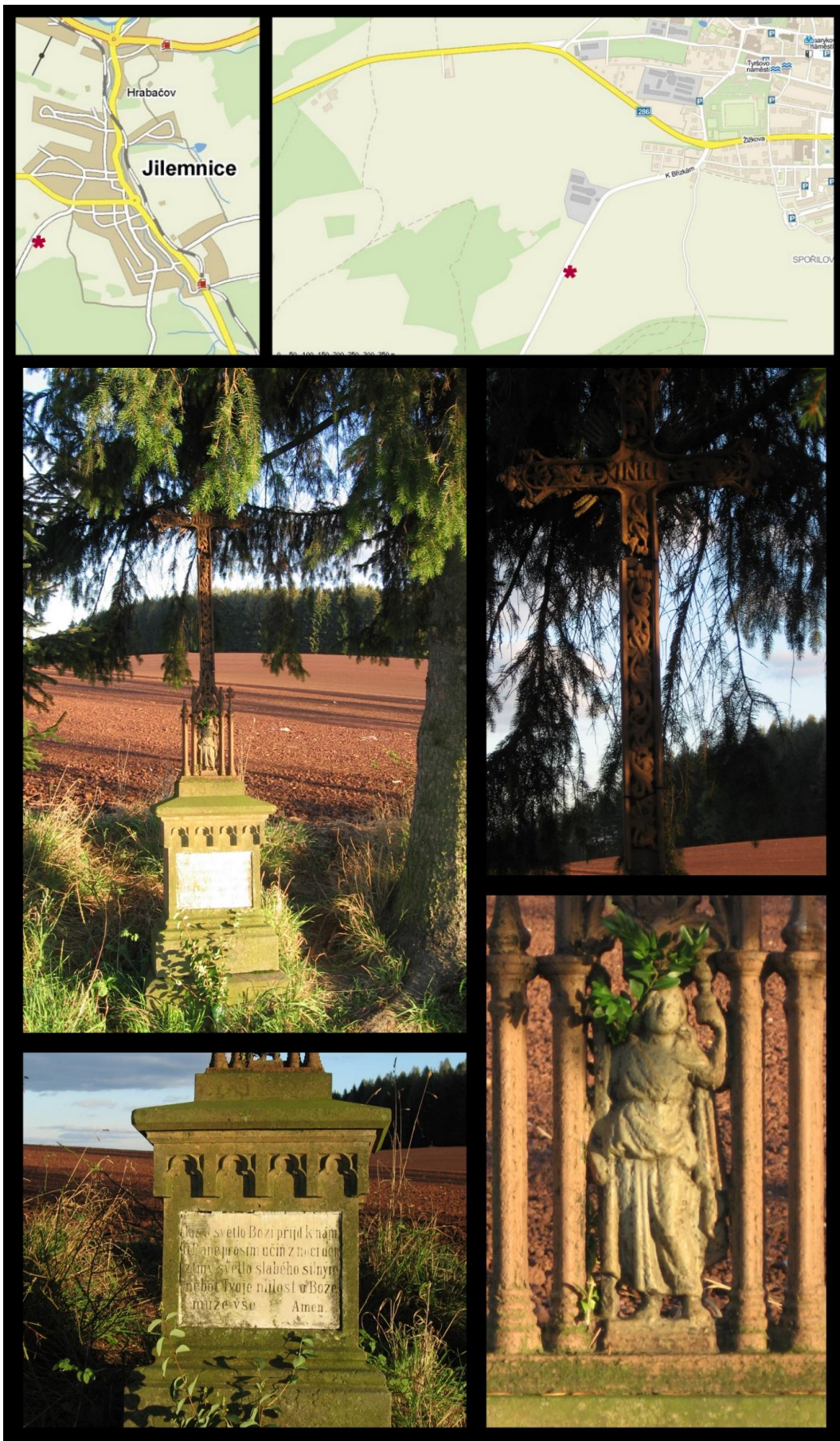
Popis díla: Boží muka se skládají z jednoduchého mohutného postamentu, který pozůstává z jednoduchého soklu, z mohutného dříku na přední straně s nápisovou deskou a z jednoduché římsy bez profilu, na které je vztyčen litinový kříž s korpusem ukřižovaného Krista.

Na nápisové desce je text: „Jas a světlo Boží přijď k nám O Pane prosím učiň z noci den z tmy světlo slabého silným neboť Tvoje milost o Bože muže vše Amen“

Současný stav: Kříž je umístěn v březové aleji a je velmi nenápadný, proto by si určitě zasloužil prořezání okolních větví stromů, aby lépe vyniknul. Celkové dílo je v zanedbanějším stavu.

Návrh opatření: Božím mukům by prospělo odstranění mechu a zelených povlaků mikrorostlin a další drobné restaurátorské zásahy, které by prodloužily jejich uplatnění ve městě.

Obr. č. 8 Fotodokumentace - Boží muka u cesty směrem do Kruhu

5.2. Kaple

Kaple Božího Těla

Umístění: V části obce zvané Jilm - u silnice směrem na Roztoky u Jilemnice (mezi objekty č.p. 960 a 539).

Datace: 1903-1904

Autorství: Dle návrhu architekta Viktora Rosenbergera z Královských Vinohrad jilemnickým stavitelem Josefem Pošepným.

Obraz nad oltářem vymaloval akademický malíř František Hron z Prahy.

Materiál: Pískovcové kvádry, dřevo, plech.

Restaurátorské zásahy: Rekonstrukce koncem roku 2001.

Popis díla: Neobvyklá stavba čerpá z barokního tvarosloví a vhodně dotváří kolorit města. Kaple upomíná na starší sakrální stavbu - zbořený kostel Boží těla, který byl doložen jako filiální kostel r. 1713. Kostel byl obklopen hřbitovní zdí. Kostel byl zbořen roku 1803 a hřbitov zrušen v roce 1811. Ke kapli vedou tři kamenné schody. Je zpřístupněna dřevěnými dveřmi se sedlovým zdobením. Nad dveřmi jsou dva oválné průhledy kryté drátěnou sítinou. Kaplička je kryta v dolní části zvonovou střechou, v horní části střechou jehlancovou s dlátkovým skosením v rozích. Stavba ukončena zvoničkou se zvonem s cibulovou lucernou, makovicí a latinským křížem ve vrcholu. Na kapliče je uveden nápis: Spasiteli modlících ochraňuj!

Současný stav: Kaplička nyní slouží jako místo příjemného zastavení při procházkách městem. Jednou ročně se tu koná malá křesťanská pouť (neděle po Božím tělu).

Návrh opatření: Na kapliče se místy objevují drobné puklinky a dochází k opadávání omítky, proto by bylo dobré zaměřit se na tyto nedostatky a odstranit je v nejbližší době, aby nedocházelo k většímu narušení stavby klimatickými podmínkami. Zatím jde jen o estetické vady, ale do budoucna by sníh nebo voda v prasklinách mohli způsobit velké problémy.

Obr. č. 9 Fotodokumentace - Kaple Božího Těla

Kaple sv. Anny

Umístění: Východní úbočí vrchu Kozince. (Naproti domu č.p. 926)

Datace: Vysvěcena roku 1908.

Autorství: Anonymní.

Materiál: Pískovcové kvádry, dřevo, plech.

Restaurátorské zásahy: Nejsou zaznamenány.

Popis díla: Kaple dříve stávala osamocená na vrcholku v polích. Nezapře secesní prvky. Při její jižní straně stojí kříž z roku 1844 (viz. Boží muka).

Současný stav: Dnes je kaple obklopena zástavbou a zcela zakryta. Jen velmi pozorný divák si může tento secesní skvost prohlédnout. Stavba je ve velmi dobrém stavu, bez známek jakéhokoliv viditelného poškození. Stavba není nijak využívána ani přístupná veřejnosti, takže vnitřní charakter nelze posoudit. Krásu dílu dodává také okolní výsadba *Tyilia cordata* (lípa malolistá). Stromy jsou staré přibližně 100let, dosahují výšky okolo 25m a obvod kmene v dolní části činí až 350cm.

Kolem kaple sv. Anny vede cyklistický okruh „Jilemnickem křížem krázem“.

Návrh opatření: Památka aktuálně nevyžaduje žádné zásahy.

Obr. č. 10 Fotodokumentace - Kaple sv. Anny

Kaple sv. Isidora

Umístění: Na jižním svahu Kozince , vzdálena cca 15 minut chůze centra města (na louce za domem č.p. 1119)

Datace: cca 1719

Autorství: Anonymní.

Rozměry: Celková výška: cca 7,5 m.
Výška soklu po obvodu stavby: cca 90 cm.
Čtvercový půdorys: 2,8 x 2,8 m.

Materiál: Pískovcové kvádry, kámen, cihly, měděný plech.

Restaurátorské zásahy: 1746 obnovena a střecha pokryta šindelem
Generální oprava v roce 2000.

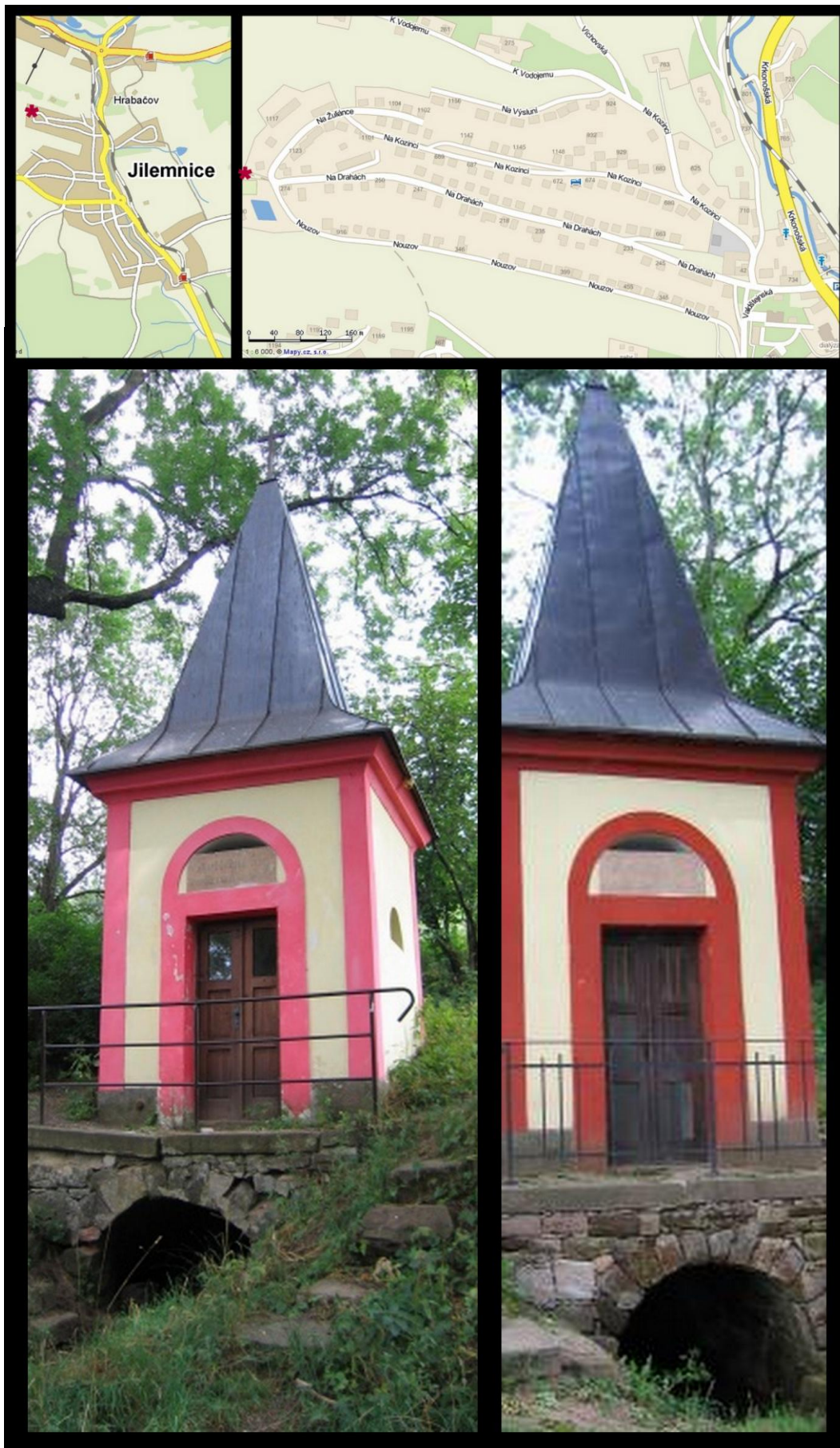
Popis díla: Kaple sv. Isidora je zasvěcena patronu rolníků. Barokní původ připomínají zbytky dvou postraních schodišť vedoucích ke sklípku, kde kdysi vyvěral pramen vody. Chodník ke kapli tvoří pískovcové desky. Přístup do kaple zajišťují dvoukřídlé dveře orientované k jihu. Supraporta s vloženou pískovcovou deskou o velikosti 40x95 cm je opatřena textem: „sWatI IsIDore, tebe prosIMe, Chraň nás VsseCh. Podokapní římsa je jednoduchá. Jehlancovitá střecha je, krytá měděným plechem v pásech, ve vrcholu zakončená latinským křížem.

Interiér: na východní a severní straně půlkruhová segmentová okénka v dřevěných rámech, strop valeně sklenut s výsečemi přecházejícími v nárožní úkopy (jedno pole české placky?). Podlaha kryta kamennými deskami. Bez výzdoby, na čelní straně dřevěný kříž. Vybíleno. (Luštinec 2000)

Současný stav: 27. srpna 2000 byla kaple znovu vysvěcena biskupem Dominikem Dukou. Kaple je umístěna zcela mimo centrum a obydlenu část Jilemnici, proto by ji nepozorný divák mohl lehce přehlédnout. Jedná se o velmi kvalitní typicky barokně pojatou stavbu s výraznou krajínotvornou funkcí. Její okolí tvoří louky a z východní strany několik dřevin. Kaple je po opravě v roce 2000 v dobré kondici.

Návrh opatření: Památka nevyžaduje žádnou zvýšenou péči. Pro lepší zpřístupnění kapličky by bylo dobré vytvořit k ní pevnou cestu. Důležitá pro její vyniknutí v krajině je také dobrá péče a usměrnění růstu okolních rostlin.

Obr. č. 11 Fotodokumentace - Kaple sv. Isidora

5.3. Kašny

Kašna v zámeckém parku

Umístění: V parku před hlavním vchodem do budovy Krkonošského muzea.

Datace: 1831

Autorství: Autor je anonymní

Rozměry: Průměr kašny: cca 700 cm,
Rozměr jednoho bloku: 63 cm x 33 cm.

Material: Pískovec.

Restaurátorské zásahy: Kašna byla v roce 2004 restaurována akademickým sochařem Jiřím Novákem

Popis díla: Kašna kruhového půdorysu je sestavena z 16 kamenných bloků. Bloky jsou na temeni a vnitřní straně hladce, na vnější straně hruběopracované, bez sochařské výzdoby, bez reliéfů i bez jiné dekorace. Kamenosochařské dílo výrazně skromných uměleckých ambicí tvoří výraznou dominantu prostoru parku před hlavním vchodem do bývalého zámku. Význam kamenosochařského díla spočívá především v urbanistické hodnotě, jako nedílná součást zahradní architektury jedna z největších památek Jilemnicka.

Současný stav: Druhá kašna umístěná na území Jilemnice. Doplnuje významnost místa před jilemnickým zámkem. V létě přináší krásný vodní prvek do areálu parku. Doplnuje prostředí osvěžujícím efektem, zvukem padající vody a samotným vjemem vody v bazénku. Přes zimu je zakryta dřevěným poklopem, aby nedocházelo k poškození vany napadaným sněhem a mrazem. Okolo kašny jsou na léto vysázeny výsadby letniček, aby se umocnila reprezentativnost místa.

Návrh opatření: Kašna nevyžaduje žádné zásahy odborníků.

Obr. č. 12 Fotodokumentace - Kašna v zámeckém parku

Kašna na Masarykově náměstí

Umístění: Uprostřed Masarykova náměstí

Datace: 1836

Autorství: Kamenosochařští mistři Jan Josef a Alois Kofránek
Centrální váza – Jan Sucharda

Rozměry: Kamenný bazén: 585 x 585 x 86 cm

Materiál: Pískovec („žlutý“)

Restaurátorské zásahy: V roce 1990 akademický sochař Petr Roztočil
V letech 2007-2008 akademickým sochařem Jiřím Novákem a firmou Kynčl z Jilemnice.
V roce 2009 proběhla kompletní restaurace – Ivan Tlášek a Ondřej Nosek

Popis díla: Kašna představuje umělecky, ale především urbanisticky významné kamenosochařské dílo, tvořící dominantu centra Jilemnického náměstí. Svým charakterem i skulptulárními vlastnostmi výrazně akcentuje urbanistickou koncepci středu města. Kašna sloužila jako zdroj pitné vody a také jako zásobárna vody pro ruční hasičky. Pro přístup ke kašně sloužila malá vrátka. V zimě ji zakrýval velký jehlan.

Současný stav: Kašna má čtvercový půdorys se zkosenými rohy. Je velmi bohatě zdobená. Uprostřed kašny stojí pilíř na čtvercovém půdoryse se zkosenými rohy s chrličí v podobě lvích hlav na všech čtyřech stranách. Empírová váza zakončená bohatou rozetou je umístěna na římsě nad chrličí. Toto dílo na Masarykově náměstí představuje významnou dominantu náměstí a cennou technickou památku, proto je jí věnována velká péče. Kašna je v létě velkým přínosem z estetického i hygienického hlediska. Provází náměstí příjemným zvukem padající vody a může být osvěžením pro kolemjdoucí. Na zimu je kašna zakryta dřevěnými poklopy, aby nedocházelo k jejímu poškození sněhem a větrem.

Návrh opatření: Po kompletní restauraci v roce 2009 nevyžaduje památka žádnou speciální údržbu. Pro její zachování bude v nejbližších letech postačovat běžná péče.

Obr. č. 13 Fotodokumentace - Kašna na Masarykově náměstí

5.4. Kříž

Kamenný kříž

Umístění:

Původní: Na cestě v ulici Na Drahách, směrem na Hrabačov a Víchovou nad Jizerou.

Současné: Při východní straně sakristie kostela sv. Vavřince.

Datace: 1769

Autorství: Anonymní kamenosochařský mistr. Nechal je zřídit Pavel Konopáč.

Rozměry: Základna: 65 x 40 cm
Postament: 66 x 39 x 127 cm
Výška kříže: 113cm
Výška celého díla: 240 cm

Materiál: Pískovec

Restaurátorské zásahy: Obnova v roce 1846 anonymním kamenosochařem.
Restaurován v roce 2010 akademickým sochařem Jiřím Kašparem.

Popis díla: Jedná se o pozdně barokní dílo, u kterého se projevují hlavně v dekorativnosti rokokové tendence. Odklon od vrcholně barokního dynamismu se projevuje v nevýrazném potlačení plastiky figury Krista. Jedná se o kvalitní sochařské dílo. Způsob modelace vlasů a gest v obličejové části prozrazuje vyžralý výkon kamenosochařského mistra okolí Jilemnicka.

Současný stav: Dílo je umístěno v prostoru kostela sv. Vavřince, který byl vyhlášen památkovou zónou. Proto právě i drobnému prvku - kříži je věnována velká pozornost. Kříž je po restaurátorském zásahu v roce 2010 ve výborném stavu.

Návrh opatření: Běžná péče.

Obr. č. 14 Fotodokumentace - Kamenný kříž

Kříž (tzv. Macháčkův)

Umístění: Za areálem nemocnice na konci aleje vedoucí od zámeckého parku..

Datace: Dřík postamentu z konce 18.století

Základový a druhý stupeň postamentu z roku 1834

Litinový kříž z roku 1869

Kříž s korpusem Krista z druhé poloviny 20.století

Autorství: Anonymní kamenosochařský a kovářský mistr.

Rozměry: Základna: 78 x 54 cm

Postament: 72 x 40 x 156 cm

Výška kříže: 113cm

Výška kříže: 250 cm

Materiál: Postament - pískovec

Kříž – litina

Ukřižovaný Kristus – olejomalba na plechu

Restaurátorské zásahy: Obnova kříže v roce 1834 nákladem Ignáce a Moniky

Grosmannovými a doplněn k dílu v roce 1869.

Popis díla: Postament je pozdně barokním dílem, u kterého se projevují hlavně v dekorativnosti rokokové tendence. Pozdější úpravy a rekonstrukce díla velmi ztěžují zjištění přesného data vzniku a další umělecko-historickou analýzu. Litinový kříž a korpus s olejomalbou je bez výraznějších uměleckých ambicí. Předpokladem k tvorbě díla byla křesťanská víra zadavatelů, ale ne vysoce hodnotná umělecká představa.

Současný stav: V čelním pohledu najdeme nápis: „NAKLADEM MANŽELUW IGNACE A MONYKY GROSMANN W GILEMNICY ROKU 1834“. Na přední straně podstavce se pak nachází orámovaný pětiřádkový text: „GEŽÍSSI! TWAU SMRTÍ UZDRAWENA GEST DUSSE NASSE“. V roce 2008 došlo k poškození díla vandaly a přestříkání centrální části díla spreji. Naštěstí díky péči města Jilemnice byla znehodnocená památka uvedena do původního stavu.

Návrh opatření: Dnes je dílo ve výborné formě a nepotřebuje žádnou speciální péči.

Obr. č. 15 Fotodokumentace - Kříž (tzv. Machačův)

5.5 Památník

Památník horské silnice T.G.Masaryka

Umístění: U kruhové křižovatky v Hrabačově.

Datace: 1936

Autorství: Anonymní autor.

Rozměry: Kamenný blok: 60x195x323 cm

Nápisová deska: 50x70 cm

Materiál: Blok je z hrubě opracované žuly.

Nápisová deska je bronzová.

Restaurátorské zásahy: Nejsou zaznamenány.

Popis díla: Na nápisové desce stojí: HORSKÁ SILNICE PRESIDENTA OSVOBODITELE
T. G. MASARYKA 1936

U horního okraje je stylizovaně vytesáno: n. v.1407m

U spodního okraje je vytesán stylizovaný nápis: HORSKÁ SILNICE POSTAVENA 1936

Na čelní straně bloku je vytesána stylizovaná cesta.

Současný stav: Památník stojí v těsné blízkosti velmi frekventované silnice a kruhového objezdu, což mu neprospívá, ale i přesto si uchovává velmi dobrou podobu. Jeho důležitost a hodnota je podněcována dobře upraveným trávníkem i okolím. Pozadí památníku tvoří skupina dřevin (borovice, břízy, jasany). Je dobře viditelný pro kolemjdoucí i ze samotné silnice, vedle které je umístěn.

Návrh opatření: Zatím památníku postačuje běžná údržba, ale myslím, že v budoucnu při zvyšující se frekventovanosti silnic bude potřebovat větší restaurátorské zásahy.

Obr. č. 16 Fotodokumentace - Památník horské silnice T.G.Masaryka

5.6 Pomník

Pomník obětem 1. sv. války

Umístění: Hrabačov v parčíku u kruhové křižovatky ve směru od Jilemnice na Vrchlabí, Jablonec nad Jizerou a Vítkovice.

Datace: Po roce 1918

Autorství: Anonymní kamenický mistr.

Rozměry: 70 x 70 x 295 cm

Materiál: Pískovec

Restaurátorské zásahy: 2008 kompletní oprava sochař Ivan Kunetka

Popis díla: Na jednoduchém odstupňovaném soklu je vztyčen monolit tvaru komolého jehlanu. Na čelní straně je zlacený nápis: Oběti světové války 1914-1918. A jména obětí.

Současný stav: Památník stojí na důstojném místě nedaleko frekventované silnice od Vrchlabí. O místo je dobře pečováno, což demonstruje velmi dobře udržovaný trávník. Pomník je rámován skupinami dřevin (borovice, břízy, jeřáby). Okolo parčíku vede chodník, takže pozorovat památník lze ze všech stran. Památníku je věnována veškerá potřebná péče, proto si zachovává krásný ráz a tvoří dominantní architektonický prvek parčíku.

Návrh opatření: Běžná údržba.

Obr. č. 17 Fotodokumentace - Pomník obětem 1. sv. války

Pomník obětem 1. sv. války a obětem německé okupace

Umístění: Uprostřed Tyršova náměstí, (p.p.č.608)

Datace: Po roce 1918, čelní deska po roce 1945.

Autorství: Anonymní kamenosochař

Materiál: Leštěná žula

Restaurátorské zásahy: 2008 kompletní oprava sochař Ivan Kunetka

Popis díla: Na odstupňovaném stupni je situován vysoký štíhlý dřík na čelní straně s nápisem a na vrcholu se sochou orla. Po stranách dříku a na základové desce jsou zlatě vypsána jména obětí.

Na základovém stupni je zlacený nápis : ZDE JE ULOŽENA PRSTĚ ČSL.LEGIIÍ.

Současný stav: Pomník tvoří dominantu Tyršova náměstí a v jeho okolí je umístěno parkoviště. Okolo náměstí je několik významných budov např. budova 2. základní školy nebo v pozadí pomníku budova sokolovny. Místo patří k nejfrekventovanějším v Jilemnici. Po opravě je pomník v dobrém stavu a zatím nepotřebuje žádnou speciální péči.

Návrh opatření: Běžná údržba.

Obr. č. 18 Fotodokumentace - Pomník obětem 1. sv. války a obětem německé okupace

Pomník obětem 2. sv. války

Umístění: Hraňov u kruhové křižovatky ve směru od Jilemnice na Vrchlábí, Jablonec nad Jizerou a Vítkovice.

Datace: Po roce 1945

Autorství: Anonymní kamenický mistr.

Rozměry:

Materiál: Hrubě opracovaná žula, nápisová deska je z leštěné žuly.

Restaurátorské zásahy: 2008 kompletní oprava sochař Ivan Kunetka

Popis díla: Jednoduchý kamenný hranol bez výzdoby. Má na čelní straně desku se zlaceným nápisem: V této obci padli 3. května 1945 střelami německých nacistů Jan Hanuš a Jiří Šlechta z Jilemnice Čest jejich památce!

Současný stav: Drobné umělecké dílo menšího významu je zarámováno vegetací. Je připomínkou nedávné minulosti. Po opravě nevykazuje žádné známky poškození.

Návrh opatření: V nejbližších letech postačí běžná údržba a korigování růstu okolní vegetace.

Obr. č. 19 Fotodokumentace - Pomník obětem 2. sv. války

5.7. Sochy

Socha Panny Marie - Immaculaty

Umístění:

Původní: U silnice vedle bývalého hrabačovského mlýna směrem do Rokytnice nad Jizerou.

Současné: V parku po levé straně zámku čp. 75. Přemístěna v roce 1985 kvůli frekventované silnici poblíž jejího původního umístění.

Datace: cca. 1740

Autorství: Autor je anonymní. Vrcholně barokní mistr inspirující se od M.B.Brauna

Rozměry: Postava v mírně nadživotní velikosti
Sokl: 102 x 84 x 80 cm

Materiál: „Červený „ pískovec

Restaurátorské zásahy: 1999 a 2010 akademický sochař Jiří Kašpar

Popis díla: Významné sochařské dílo vyrůstalo z obdobných skulpturálních koncepcí jako velmi podobné dílo sv. Josefa, které je umístěno v její blízkosti.

Současný stav: Socha stojí na podstavci, jenž je zdoben bohatým páskovitým ornamentem. Stojí na zeměkouli obtočené hadem a obklopen oblaky. Jedná se o jednu z nejkrásnějších barokních soch na Jilemnicku. Na zadní straně postamentu je čitelný nápis: „MARIA“. Po restaurátorských zásazích je socha v kvalitní formě. Velmi dobře bylo také zvoleno nové umístění. Socha krásně vyniká vedle jilemnického zámku a je tak velmi dobře naležitelná a viditelná pro milovníky architektury.

Návrh opatření: Běžná péče.

Obr. č. 20 Fotodokumentace - Socha Panny Marie - Immaculaty

Socha svaté Barbory

Umístění: V areálu kostele sv. Vavřince v parčíku před hlavním vstupem do kostela vedle západního průčelí.

Datace: První polovina 18. století (cca 1765)

Autorství: Anonymní pozdně barokní kamenosochařský mistr.

Rozměry: Sokl: 45x102 cm
Dřík: 40x71 cm
Římsa: 49x66 cm
Postament: 156 cm
Výška samotné sochy: 152 cm
Celková výška díla: 308 cm

Materiál: Pískovec

Restaurátorské zásahy: Socha byla obnovena v roce 1822.
1996-1997 a 2001 zrestaurovaná restaurátorem a akademickým sochařem Antonínem Wagnerem.

Popis díla: Sochu nechal zhotovit kolem roku 1765 Jiří Sukáček. Světice je barokně pojatá s prvky rokoka.

Současný stav: Na nízkém kvádrovitém základovém stupni je situován vysoký štíhlý dřík v dolní části s drobnými postraními volutami a profilovaná zvlněná římsa. Na postamentu stojí postava sv. Barbory ve výrazném kontrastu s korunou na hlavě. Její obličej je klidný, nepropracovaný, nepatrně zdvižený k nebi. Drží v levé ruce kalich. U levé nohy stojí typický atribut pro sv. Barboru - věž. Drapérie je dobře propracovaná a rozevlátá. Ve způsobu provedení díla je možné rozpoznat prvky lidovosti.

Návrh opatření: Socha je poznamenána zubem času a pro zachování její krásy je potřeba odstranit zelené povlaky a věnovat jí základní péči. Jinak nejeví známky žádného většího poškození.

Obr. č. 21 Fotodokumentace - Socha svaté Barbory

Socha sv. Jana Nepomuckého u tzv. Šaldova statku

Umístění : Na začátku Zvědavé uličky u tzv. Šaldova statku čp. 121

Datace: 1752

Autorství: Autor je anonymní.

Rozměry: Výška 337cm
Postament: 100 x 73 x 35 cm
Základna: 84 x 72 x 43 cm
Výška postavy: 115 cm

Materiál: Pískovec

Restaurátorské zásahy: 1996-1997 akademický sochař Petr Roztočil

Popis díla: Kulturně i historicky významné dílo, které tvoří součást historicky i urbanisticky významné lokality tzv. „Zvědavé uličky“. Dílo patří k umělecky a historicky nejvýznamnějším v regionu a to nejen z důvodu tradiční sochařské koncepce. Vychází z principů vrcholně barokních impulsů českého sochařství kolem poloviny 18. století a i v období prosazujícího klasicismu vyjadřuje výrazné vazby na dynamické formy barokního sochařství. Sochařsky složitě dílo bylo vytvořeno v dílně sebejistého kamenického mistra, který evidentně měl zkušenosti i s díly většího rozměru.

Současný stav: Plastika je umístěna na bohatě zdobeném podstavci. Najdeme zde profilovanou římsu po stranách s volutami. Na čelní straně je vytesán barokní štít, v němž je pět pěticípých hvězd. Štít nese znaky modrého nátěru, hvězdy pak zlatého. Světec má na hlavě kněžský kvadrátek. V levé ruce drží kříž v nezvyklé kolmé poloze a ukazovák pravé ruky drží na ústech. Dílo je v blízkosti významného městského stromu, který je i ve znaku města Jilemnice, jedná se tedy o Jilm vysazený na začátku „Zvědavé uličky“, která je sestavena z domů v lidové architektuře. Velmi dobře doplňuje význam tohoto místa. Jedná se o zajímavý doklad místní sochařské produkce s prvky lidovosti.

Návrh opatření: Samotná socha je v relativně dobrém stavu, ale bude zde potřeba alespoň malá renovace, aby byla do budoucna zachována ve své krásné podobě.

Obr. č. 22 Fotodokumentace - Socha sv. Jana Nepomuckého u tzv. Šaldova statku

Socha sv. Jana Nepomuckého ve Zvědavé uličce

Umístění:

Původní: Ve Valdštejské ulici před domem čp. 734.

Současné: Ve Zvědavé uličce u domu čp. 110.

Datace: 1731 socha z vrcholného baroka
1876 postament

Autorství: Autor je anonymní.

Rozměry: Sokl: 43 x 60 cm
Dřík: 35 x 47 cm
Římsa: 43 x 60 cm
Celková výška postamentu: 117 cm
Celková výška samotné sochy: 110 cm
Celková výška díla: 227 cm

Materiál: Pískovec

Restaurátorské zásahy: Přemístění sochy proběhlo v 70. letech 20. století
1998 restaurována akademickým sochařem Petrem
Roztočilem

Popis díla: Stojící postava Jana Nepomuckého je umístěna na mohutném postamentu s profilovanou římsou. Postava je oděna do tradičního kanovnického roucha. V levé ruce drží biret. V pravé ruce původně držel krucifix (dnes chybí).

Na čelní straně dřívku je částečně poškozený nápis: „SWATI GENE NEPOMUCKY ORODUG ZA NÁS L:P: 1876“.

Současný stav: Samotná postava světce je v relativně dobrém stavu. Nejpoškozenějším místem je část pod postavou, na které jsou patrné šrámy a praskliny. Místo bylo pečlivě prozkoumáno a krátkodobě zakryto folii, aby nedocházelo k dalšímu poškození.

Návrh opatření: Rekonstrukce podstavce sochy, nebo vytvoření repliky díly a umístění originálu do depozitáře města Jilemnice.

Obr. č. 23 Fotodokumentace - Socha sv. Jana Nepomuckého ve Zvědavé uličce

Socha svatého Jana Nepomuckého v areálu kostela sv. Vavřince

Umístění:

Původní: Na kamenném mostě přes říčku Jilemku (do roku 1908).

Současné: V areálu kostele sv. Vavřince. Po levé straně hlavního vchodu do kostela.

Datace: 1718

Autorství: Anonymní vrcholně barokní sochař.

Rozměry: Sokl: 49x64 cm

Dřík: 46x61 cm

Římsa: 47x54 cm

Postament: 130cm

Výška samotné sochy: 131 cm

Celková výška díla: 261 cm

Materiál: Pískovec

Restaurátorské zásahy: Socha byla obnovena v roce 1986 a v letech 1996-1997.

Popis díla: Na nízkém kvádrovém základu je situován mohutný dřík s drobnými postranými volutami a jednoduchou profilovanou římsou. Samotná postava drží v obou rukou kříž. Na čelní straně dříku je částečně poškozený nápis: FACIO VOTO/DIVO IOANI/NEPOMVCE/NOORO: O SANCTE/A.E...

Další nápis na díle je umístěn na základovém stupni, je také částečně poškozený: INTE PERA VTNON CON: FVN DAR IN AETERNVM ANNO 1718. Dříve bylo dílo kryto plechovou stříškou a na soklu bývala hvězda v podobě lucerny.

Současný stav: V současnosti dílo doplňuje další drobnou architekturu v okolí kostela. Perfektně zapadá do konceptu celého okolí. Soše je věnována velká pozornost právě pro zvolené umístění. Proto je také ve velmi dobrém stavu.

Návrh opatření: Běžná údržba.

Obr. č. 24 Fotodokumentace - Socha svatého Jana Nepomuckého v areálu kostela sv. Vavřince

Socha sv. Josefa v ulici Komenského

Umístění: Na rohu zdi mezi budovou gymnázia a zámeckým parkem v ulici Komenského

Datace: 1744

Autorství: Autor je anonymní

Rozměry: Výška 230cm
Šířka podstavce:

Materiál: Pískovec

Restaurátorské zásahy: Obnova v roce 1827 J. Konopic

Restaurátorské zásahy v roce 1958 a 1998

Popis díla: Kulturní památka reprezentující v kraji vrcholně barokní sochařské dílo. Navazuje na radikální proud vrcholně barokní české umělecké produkce. Autor navazuje skromněji na iluzivní expresionalismus vnímaného především v průniku dynamizace nejen celkové formy figury, ale hlavně průnikem výrazných impulsů ve svébytné expresivní modelaci detailů, především gest postav.

Současný stav: Pískovcová socha v mírné podživotní velikosti umístěna na nízkém zdobném podstavci zdobeném kartuší. V pravé ruce drží světec Ježíška. Hlava světce je prostovlasá a tvář je skloněna k Ježíškovi. Jde o kvalitní pobraunovskou práci. Socha je v dobrém stavu, proto v nejbližší době nebude potřebovat žádné úpravy. Jediné, co kazí architektonickou hodnotu této sochy, je umístění značení parkoviště v její bezprostřední blízkosti.

Návrh opatření: Přesunutí značení parkoviště o pár metrů dál. Soše stačí běžná údržba.

Obr. č. 25 Fotodokumentace - Socha sv. Josefa v ulici Komenského

Socha sv. Josefa v zámeckém parku

Umístění:

Původní: Jilemnice Kavánova ulice u domu čp. 179

Současné: V parku asi 50m západně od zámku. Přemístění v roce 1985 kvůli zvyšujícímu se provozu v Kavánově ulici.

Datace: Okolo r. 1730

Autorství: Autor je anonymní

Rozměry: Postava v životní velikosti
Rozměry základny: 28x45x45cm
Dřík postamentu: 105x68x56cm
Sokl: 42 x 71 x 60 cm
Hlavice: 40 x 72 x 60 cm

Materiál: „Červený „ pískovec

Restaurátorské zásahy: 1985 přemístění sochy do zámeckého parku a následný restaurátorský zásah.

Restaurátorské zásahy v roce 2000 a 2010 akademický sochař Jiří Kašpar

Popis díla: Socha reprezentuje umělce, kteří se ve východních Čechách objevili v prvních desetiletích 18. století. Jde o radikální proud, který byl iniciován tvorbou velké umělecké osobnosti Matyáše Bernarda Brauna. Ten prokazatelně inspiroval umělce i v lokálních dílnách, s jejichž uměleckými produkty se dodnes setkáváme (př. rod Pacáků, Kuen ...).

Současný stav: Sv. Josef je umístěn na podstavci po stranách zdoben volutami s čabraky a na přední straně dozdoben mušlí. Na podstavci býval nápis „Útěk do Egypta“, který už je bohužel zcela nečitelný.

Návrh opatření: Socha je v dobrém stavu a postačuje jí běžná péče.

Obr. č. 26 Fotodokumentace - Socha sv. Josefa v zámeckém parku

Socha sv. Karla Velikého

Umístění:

Původní: U staré cesty na Horní Brannou, cca 100m východně od podchodu pod železniční tratí.

Současné: V parku po levé straně za hlavním vchodem u domu čp. 1 v ulici Komenského. Uprostřed stromořadí jírovců.

Datace: 1763 (1776)

Autorství: Autor je anonymní

Rozměry: Postava v mírně podživotní velikosti
Rozměry základny: 74 x 86 x 54 cm
Dřík postamentu: 144 x 86 x 55 cm

Materiál: Pískovec

Restaurátorské zásahy: Restaurátorské zásahy v roce 2000

Popis díla: Dílo reprezentuje mistra nelokálního významu, který koncem 18. století působil v regionu. Uzavřeností skulpturálních forem, výraznou sochařskou stylizací až k hranici tvarového zjednodušení reprezentující relativně kvalitní lokální umělecké polohy a názory. Pouze v detailu se vrací k dynamickým formám pozdně barokní skulptury.

Současný stav: Jedná se o rokokovou plastiku ze světlého pískovce. Na dříku postamentu je zachován nápis s chronogramem : „SANCTE CAROLE MAGNE PROPAGATOR VERAЕ ET VNITAE FIDEI ORA PRO NOBIS DE VOTE FIERI FECIT CAROLVS METZI R.Z. 1776“ Na základně je pak nápis s fragmentem data 1763. Dílo má drobnou prasklinu v zadní části podstavce. Krásu díla dále umocňuje jeho postavení v zámeckém parku v jírovcovém bloku.

Návrh opatření: Odstranění zeleného povlaku. Prozkoumání praskliny na podstavci a vyhodnocení závažnosti poškození. Běžná péče.

Obr. č. 27 Fotodokumentace - Socha sv. Karla Velikého

Socha svatého Václava

Umístění:

Původní: Na kamenném mostě přes říčku Jilemku (do roku 1908).

Současné: V areálu kostele sv. Vavřince. Po pravé straně hlavního vchodu do kostela.

Datace: 1822

Autorství: Jan Sucharda.

Rozměry: Sokl: 49x60 cm

Dřík: 43x58 cm

Římsa: 47x58 cm

Postament: 154cm

Výška samotné sochy: 190 cm

Celková výška díla: 344 cm

Materiál: Pískovec

Restaurátorské zásahy: Socha byla obnovena v roce 1986 a v letech 1996-1997.

Popis díla: Na přední straně dříku je nápis: „NONIS SEPTREMBRIS 1822“.

Současný stav: Na mohutném kvádrovitém základovém stupni je situován jednoduchý dřík na čelní straně s nápisovým polem, v dolní části s drobnými postranými kanelovými volutami a profilovaná římsa. Na postamentu stojí postava sv. Václava ve výrazném kontrastu oděná tradičně do vojenské zbroje, v plášti s hermelínem. Světec má na hlavě korunku. Obličej má klidný výraz a je lehce obrácen k nebi. V pravé ruce drží štít s reliéfem Svatováclavské orlice a v levé ruce praporec. Drapérie je pojata klidně. Na čelní straně dříku je nápis částečně poškozený.

Návrh opatření: Úpravy na díle byly naplánované na přelom let 2011-2012.

Obr. č. 28 Fotodokumentace - Socha svatého Václava

5.8. Sousoší

Sousoší Panny Marie, sv. Barbory a sv. Máří Magdalény

Umístění: Na jižní straně Masarykova náměstí

Datace: 1723

Autorství: Autor je anonymní

Rozměry: Postraní sokly: 210 x 65 x 65 cm
Prostřední sokl: 250 x 65 x 65 cm
Výška postraních figur: 200 cm
Výška prostřední figury: 240cm

Materiál: Pískovec

Restaurátorské zásahy: V roce 1959 akademičtí sochaři L. Šobr a J. Vitvar.

V roce 1989 akademický sochař Petr Roztočil.

V roce 1998 akademičtí sochaři V. Adamec a M. Pokorný.

Popis díla: Urbanisticky i historicky hodnotný soubor sochařských i kamenosařských děl, i když se svou skulpturální koncepcí odklání od radikálních, dynamických vrcholně barokních tendencí, jaké reprezentuje v dané lokalitě socha sv. Josefa. Svou spíše uzavřenou koncepcí figur, výraznějším zklidněním gest, potlačením projevu emocí i modelace drapérií se sochařský mistr jilemnického sochařství hlásí k odkazu významné české osobnosti barokního umění – k názoru Jana Brokofa, ale především k odkazu jeho pokračovatelů Ondřeje Filipa Quitainera a Jana Oldřicha Mayera, jehož klidnější a střízlivější koncepce inkriminovaly k lokálním uměleckým veličinám. Na druhé straně je prokazatelná vazba mistra jilemnického sousoší k „mnohavrstevnatým“ pololidovým skulpturálním tendencím, které se v regionu vyhranily již na přelomu 17. a 18. století.

Současný stav: Na obdélníkovém základě je umístěna tubovitá oltářní menza. Sochy v podživotní velikosti jsou orientované k východu. Panna Marie je vyvýšená, po pravé ruce má sv. Barboru a po levé Máří Magdalénu. Sousoší je kladena velká pozornost, protože tvoří jednu z dominant jilemnického náměstí. Proto je dílo ve velmi dobré kondici.

Návrh opatření: Postupně jsou na díle prováděny restaurátorské zásahy a je o něj velmi dobře pečováno.

Obr. č. 29 Fotodokumentace - Sousoší Panny Marie, sv. Barbory a sv. Máří Magdalény

Sousoší Svatého Kříže, Ukřižovaného Krista, sv. Jana Nepomuckého a sv. Vavřince

Umístění:

Původní: Sochy původně stály na jiných blíže nepopsaných místech
Kříž původně stál u cesty do polí

Současné: Na severní straně Masarykova náměstí

Datace: Sochy jsou z první poloviny 18. století. (cca 1710). Kříž je z roku 1799

Autorství: Autoři jsou anonymní z 18. stol.

Rozměry: Postraní sokly: 160 x 70 x 70 cm
Prostřední sokl: 190 x 70 x 70 cm
Výška postraních figur: 195 cm
Výška kříže s Kristem: 270cm

Materiál: Pískovec
Ukřižovaný Kristus je olejová malba na plechu
Kříž je z kovaného železa

Restaurátorské zásahy: V roce 1959 restaurováno akademickými sochaři Ladislav Šobrem a Jaroslav Vitvararem.
V 80. letech renovace akad. sochaři Jiřím a Janem Živným.
V roce 1989 akademický sochař Petr Roztočil
V roce 1998 akademičtí sochaři V. Adamec a M. Pokorný

Popis díla: Na kříži byl původně umístěn nápis: „Na Tvůg hlas, Ó Spasyteli, w tmavých hrobech čekáme, mezo Twoge wywolený poctěny begt žádáme“. Samotný kříž z roku 1799 nechal zhotovit pláteník Karel Hrubý s manželkou Annou a stával u cesty do polí. Po jejich smrti byl kříž přenesen. Sousoší v dnešní podobě bylo na náměstí sestaveno v roce 1835.

Současný stav: Sousoší sv. Kříže představuje výraznou a cennou dominantu jilemnického centrálního náměstí.

Návrh opatření: Dílu je věnovaná velká pozornost, proto není v nejbližší době potřeba žádný zásah.

Obr. č. 30 Fotodokumentace - Sousoší Svatého Kříže, Ukřižovaného Krista, sv. Jana Nepomuckého a sv. Vavřince

5.9. Zvonice

Zvonice

Umístění: K.ú. Hrabačov, u čp.744.

Datace: po roce 1845, nejspíše z roku 1870

Autorství: Antonín zednický mistr.

Rozměry: Půdorys 305 cm x 305 cm

Materiál: Z cihlového zdiva, omítnuta vápennou omítkou, střecha kryta asfaltovým šindelem.

Restaurátorské zásahy: 1950 oprava závěsu zvonu

1998 oprava celé zvonice

Popis díla: Stavba na čtvercovém půdorysu má v interiéru sošku ukřižovaného Krista bez umělecké hodnoty a ve stolici zavěšený zvon. Východní a severní průčelí osahuje malá obdélníková jednodílná okénka v hladké štukové obílené šambráně. Střecha mansardová s jehlancovým uzávěrem a křížem. Mezi mansardou s jehlancovým uzávěrem je obnažený krov se zvonovou stolicí a zvonkem. Střecha kryta asfaltovým šindelem. Cesta z Jilemnice do Hrabačova byla postavena v roce 1845, a zvonice pochází z doby po tomto datu.

Současný stav: Jedná se o zděnou lidovou budovu, na které jsou patrné znaky trvání barokních výtvarných vlivů. Zvonici byla zasazena do krajiny tak citlivě, že se odtud zvuk zvonku krásně nese celým širokým údolím na soutoku Jizerky a Jilemky. Kaplička se nachází mezi vzrostlými jasanů a javorů. Celé toto místo má významnou krajino tvornou funkci a hlavně své kouzlo. Kaplička bohužel působí zanedbaným dojmem. Je obklopena pavučinami a velmi znečištěna. Jinak budova vypadá v dobrém stavu. Stačilo by věnovat jí trochu času a drobné úpravy by jí navrátily krásu a význam.

Návrh opatření: Odstranění pavučin a nežádoucích předmětů. Oprava omítky na drobných částech zvonice.

Obr. č. 31 Fotodokumentace - Zvonice

6. Diskuze

Při tvorbě inventarizace drobných architektonických prvků ve městě Jilemnici bylo zjištěno, že o památky v tomto místě je velmi dobře pečováno. V Jilemnici bylo nalezeno celkem 26 drobných architektonických prvků o různé hodnotě.

Drobné architektonické prvky byly rozděleny do několika skupin. Abecedně první jsou Boží muka. Ty jsou zastoupeny třemi exempláři, nalezenými mimo centrum města. Dříve byly v nezastavěných částech katastrálního území, ale při rostoucím počtu obyvatel, byla tato místa postupně obklopena novou zástavbou.

Druhou skupinu drobných architektonických prvků tvoří tři kaple. Každá z kaplí má jiný význam i jiný původ. V architektuře kaplí se odráží vývoj na Jilemnicku. Kaple byly postaveny zámožnými občany, nebo nahrazovaly dřívější budovy, které se nedochovaly. Jedna z kaplí takto nahradila starý zaniklý kostel a dodnes si toto místo zachovává svůj genius loci. Ke kaplím lze také přiřadit zvonici umístěnou v části města zvané Hrabačov. Tato zvonice je rozměrově podobná všem třem kaplím a tvoří tak dominantní drobný architektonický prvek v této oblasti města Jilemnice.

Dále se Jilemnice může pyšnit dvěma kašnami. Jednou centrální na Masarykově náměstí. Ta druhá kašna je o poznání drobnější a nachází se před vchodem do Jilemnického zámku v přední části parku.

Na území Jilemnice se nachází dva kříže. Jeden má čistě církevní význam, druhý pak lze přiřknout zámožnému jilemnickému občanovi.

Vládu T.G.Masaryka připomíná památník horské cesty. Občané Jilemnice nezapomněli ani na osudy vojáků a padlých za světových válek a věnovali jim tři pomníky. Jeden umístěn v centru uprostřed Tyršova náměstí a dva menší umístěné v části města Jilemnice zvané Hrabačov.

Nejpočetněji je ve městě Jilemnice zastoupena skupina soch vyobrazující české světce. Nejčastěji je vyobrazován sv. Jan Nepomucký a sv. Josef. K sochám lze také přiřadit dvě vytvořená sousoší, která se nachází na centrálním náměstí T.G.Masaryka. Do skupiny soch a sousoší lze zařadit 11 děl, takže jde o nejpočetnější skupinu drobných architektonických prvků ve městě Jilemnici. Tato díla jsou roztroušena po celém katastrálním území Jilemnice. Nejvíce jich nalezneme v centrální části, kde doplňují významné budovy a poutají k nim pozornost diváka.

Z celkového počtu nalezených děl je převážná většina po nedávných zásazích odborníků ve velmi kvalitním stavu. U pěti drobných děl by mělo dojít k zvýšení péče a

drobným zásahům. Především u Božích muk u silnice směrem do Kruhu, by mělo dojít k prořezání okolních dřevin, aby dílo více vyniklo. Socha sv. Barbory by si zasloužila odstranění zeleného povlaku. Socha sv. Jana Nepomuckého ve Valdštejnské ulici by pak měla projít zásadnější rekonstrukcí, protože se začíná rozpadat její podstavec. Zvonice a Kaple Boží těla mají díky vlivům nepříznivého počasí poškozené omítky, ale jejich stav je celkově uspokojivý.

Drobné památky dokreslují historii města a krásně doplňují ostatní architekturu. I díky těmto drobným dílům patří Jilemnice k velmi oblíbenému turistickému místu. Návštěvníci si zde mohou připomenout historii české architektury, ale také historii mnoha jiných oborů.

Památková zóna Jilemnice byla vyhlášena dne 1. 11. 1990. Již v srpnu 1993 byla jmenována radou města pracovní skupina pro program regenerace památkové zóny. Tato skupina zpracovala Program regenerace památkové zóny Jilemnice, se kterým se Jilemnice zapojila do dotačního programu MK ČR nazvaného Program regenerace MPR a MPZ. Pracovní skupina je činná od té doby stále (Jilemnice, 2009).

To, že je o památky dobře pečováno dokazují také soutěžní úspěchy. V roce 2004 se město poprvé přihlásilo do soutěže o Cenu za nejlepší přípravu a realizaci Programu regenerace MPR a MPZ. V rámci památkových zón libereckého kraje za rok 2004 se Jilemnice umístila na druhém místě, v roce 2005 na vynikajícím prvním místě, v letech 2006 a 2007 na druhém místě a v roce 2008 opět na prvním místě, v tomto roce byla navíc Jilemnice nečekaně nominována na titul historické město roku, který bohužel nezískala, ale i tak to dokazuje významnou hodnotu tohoto nepříliš velkého podkrkonošského města.

7. Závěr

V předkládané bakalářské práci je zpracován popis k 26 drobným architektonickým prvkům v intravilánu města Jilemnice. Ke všem prvkům byl dohledán konkrétní popis dle cíle práce.

K vybraným architektonickým prvkům byly vyhledány informace o původním umístění, datace vzniku díla a doplněny záznamy o restaurátorských zásazích. K dílům jsou dále připsány základní rozměry a popisy současného stavu děl. Pro demonstraci jsou ke každému prvku doplněny fotografie, aby si čtenář této bakalářské práce mohl sám udělat obrázek o uchovalosti a stavu památek. Současné umístění je zobrazeno na mapkách, konkrétních pro každý drobný architektonický prvek a v popisu můžeme najít pojmenování ulic nebo míst, v kterých se aktuálně díla nachází.

Z výsledků této bakalářské práce vyplývá, že historie města Jilemnice je velmi bohatá. Lze zde najít konkrétní důkazy o vzniku, vývoji i nedávné minulosti města. Architektura nám přibližuje zvyky obyvatelstva, jejich nároky na bydlení i estetické vnímání krajiny a domova. Drobné architektonické prvky dotvářejí výraz města. Jilemničtí obyvatelé drobnou architekturou vzdávali hold padlým vojákům, uctívali svaté, a také poukazovali na důležité momenty své historie. Pro bohatší obyvatele města měla drobná architektura také svoji úlohu. Mohli se pyšnit vlastními díly, nebo jen dokazovat zbytku obyvatel svoji nadřazenost.

Drobné architektonické prvky mají ve městech a krajině budoucnost pouze v případě, že o ně bude dále pečováno. Není rozhodující, jestli se o péči památek budou starat jednotlivci, spolky dobrovolníků nebo instituce zřízené k tomuto účelu. Rozhodující je vzrůstající zájem o udržení těchto památek a předávání informací o důležitosti těchto děl dalším generacím.

8. Seznam literatury

- Ambrož, J. 1941. *Jilemnice-Výňatky z dějin, rozvoj a zvláštnosti města*. Železný Brod: Grafia v Železném Brodě. 31s.
- Coganová, V., Šolcová L. 1985. *Lidová architektura Pojizeří a Krkonoš*. První vydání. Trutnov: Muzeum podkrkonoší v Trutnově. 72s.
- David, P., David, P. ml., Ludvík, P., Soukup, V. 2010. *Špalíček výletů pro každý jeden den*. První vydání. Praha: Nakladatelství S a D. 432str. ISBN 978-80-86899-57-2
- Dramstad, W.D., Olson, J.D., Forman, R.T.T. 1996. *Landscape ecology principles in landscape architecture and land - use planning*. Harward University Graduate School of Desing, pp.81, Washington. ISBN 1-55963-514-2
- Frolec, V., Vařeka, J. 1983. *Lidová architektura (encyklopedie)*. První vydání. Praha: SNTL Nakladatelství technické literatury, n.p., 360s.
- Herout, J. 1980. *Slabikář návštěvníků památek*. Druhé doplněné vydání. Praha: Středisko státní památkové péče a ochrany přírody Středočeského kraje. 309s.
- Hora-Hořejš, P. 1995. *Toulky českou minulostí*. Čtvrtý díl První vydání. Český Těšín: nakl. BARONET, 239s. ISBN 80-85890-21-6
- Horáček, J. 1938. *Jilemnicko Světová válka - převrat*. První vydání. Jilemnice: Grafia v Železném Brodě, 354s.
- Kolektiv autorů. 2010. *Drobné památky Jilemnicka*. První vydání. Jilemnice: Gentiana Jilemnice, 159s.
- Květ, R. 2003, *Duše krajiny - Staré stezky v proměnách věků*. První vydání. Praha: Academia, 195str. ISBN 80-200-1012-2
- Louda, J. 2006. *Lidová architektura Krkonoš*. První vydání. Vrchlabí: Správa Krkonošského národního parku. 24s. ISBN-80-86418-53-7
- Luštinec, J. *Jilemnice - brána západních Krkonoš*. První vydání. Jilemnice: město Jilemnice, 2011. 140str. ISBN 978-80-254-9596-4
- Luštinec, J. 2000. *Jilemnice historická zastavení*. První vydání. Jilemnice: město Jilemnice, 222s. ISBN 80-238-6376-2

Olin, L. 1988 *Form, Meaning, and Expression in Landscape Architecture*, Landscape Jnl. September 21, 7:149-168

Scheybal, J. V., Scheybalová J. 1985. *Umění lidových tesařů, kameníků a sochařů v severních Čechách*. První vydání. Liberec: Severočeské nakladatelství Ústí nad Labem, 352s. ISBN 45-010-82

Simonds, J. O. *Landscapa architecture: a manual of site plannig and design*. Third edition, 399pp, McGraw Hill, ISBN 0-07057709-9

Syrový, B. 1977. *Architektura. Svědectví dob*. Praha: SNTL, 445s.

Štogrová-Doležalová, J., Juřák, P. a kol. 2006. *Kaplička na návsi, křížek v polích - Almanach konference „Místní komunita a péče o drobné památky“*. Česká Lípa: o.s. Drobné památky severních Čech, 143str. ISBN 80-239-7306-1

Trojan, R., Mráz, B. 1990. *Malý slovník výtvarného umění*. První vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 240s. ISBN 80-04-22338-9

Česko. Zákon č. 20 České národní rady ze dne 30. března 1987 o státní památkové péči

(ve znění zákona ČNR č. 425/1990 Sb.). In: Sbíрка zákonů České republiky 1987. Dostupné také z <http://www.mkcr.cz/cz/kulturni-dedictvi/pamatkovy-fond/odbor-pamatkove-pece/pamatkova-pece-v-cr-18035/>

Jilemnice. Jilemnice oficiální stránky města. [online] Dostupné z <http://www.mestojilemnice.cz>